

IS EEN GROEN SOCIALISME MOGELIJK ?

Deze vraagstelling is het onderwerp van een betoog dat Rudolf Boehm, professor aan de RUG, heeft voorbereid (1). Zijn antwoord luidt dat *enkel een groen socialisme mogelijk is*. Hieronder zijn verantwoording.

In 1875 werd op een kongres te Gotha, door aaneensluiting van twee reeds bestaande arbeidersorganisaties, de Sociaaldemokratische Partij van Duitsland opgericht. Het eerste punt van het tegelijkertijd aanvaarde 'Programma van Gotha' luidde als volgt:

"De arbeid is de bron van alle rijkdom en van alle cultuur, en gezien nuttig werk enkel mogelijk is in de maatschappij en door de maatschappij, behoort de opbrengst van de arbeid onverdeeld en volgens gelijk recht, aan alle leden van de maatschappij toe."

Marx heeft dit programma-punt nogal kritisch bekeken omdat het zeker *niet zonder meer* zou kunnen ingevuld worden "in de eerste fase van een kommunistische maatschappij zoals ze na lange barensweeën zal voortkomen uit de kapitalistische maatschappij". (Ik citeer dit en het volgende uit Marx, 'Kritik des Gothaer Programms', MEW, deel 19.) Want van het 'maatschappelijk totaalprodukt' moet om te beginnen 'afgetrokken' worden:

ten eerste: middelen ter vervanging van opgebruikte produktiemiddelen;

ten tweede: bijkomend gedeelte voor de uitbreiding van de produktie;

ten derde: reserve- of verze-

keringsfonds tegen ongevallen, storingen door natuurgebeurtenissen enz.

Deze aftrekken van de 'onverminderde arbeidsopbrengst' beantwoorden aan een economische noodzakelijkheid; hun grootte moet bepaald worden volgens de beschikbare middelen en krachten, ze kunnen op geen enkele manier berekend worden op basis van een of andere rechtvaardigheid."

(Marx verwijst dan verder ook nog naar de noodzakelijke socialebestedingen waarvoor moet gezorgd worden "alvorens men tot een individuele verdeling" van de arbeidsopbrengst kan overgaan: administratiekosten, "wat bestemd is voor de gemeenschappelijke bevrediging van bepaalde behoeften, zoals scholen, gezondheidsvoorzieningen enz." en een "fonds voor werkonbekwamen".)

2 Wat de invulling van het socialistisch programma in de weg staat, lijkt dus voornamelijk een economische noodzaak te zijn om een belangrijk gedeelte van de opbrengst van de maatschappelijke arbeid te besteden aan:

1) "middelen ter vervanging van opgebruikte produktiemiddelen";

2) een "bijkomend gedeelte voor de uitbreiding van de produktie".

(Want de vermelde sociale bestedingen maken natuurlijk deel uit van het socialistisch project zelf.)

Stel bij voorbeeld met Engels dat de afschaffing van de kapitalistische eigendomsverhoudingen "de enige voorwaarde vormt voor een onophoudelijke en steeds vlugger voortgaande ontwikkeling van de produktiekrachten en daarmee voor een praktisch onbeperkte verhoging van de produktie zelf" ('De ontwikkeling van het socialisme van utopie tot wetenschap', eveneens in MEW, deel 19.): welke geweldige omvang zouden de door Marx voorziene 'aftrekken' dan niet aannemen? Met veel kosten zouden alle produktiemiddelen onophoudelijk en met steeds toenemende snelheid moeten vervangen worden door nieuwe met een hogere produktiekracht, d.w.z. produktiviteit (en dit in een socialistische maatschappij!); en de bijkomende kosten voor een "praktisch onbeperkte verhoging van de produktie zelf" zullen ook niet te verwaarlozen zijn. Hoeveel of hoe weinig zal er dan nog overblijven voor een verdeling van de maatschappelijke opbrengst van de arbeid onder "alle leden van de maatschappij"?

3 Terloops opgemerkt: Marx noch Engels maakten in hun eigen taalgebruik

een verschil tussen 'socialisme' en 'kommunisme'. De maatschappijvorm die Marx in zijn bovenstaande opmerkingen beschrijft noemt hij zelf hier, zoals gezegd, "de eerste fase van het kommunisme". Het eigenlijke streefdoel dat enkel kan bereikt worden wanneer de aangeduide "economische noodzakelijkheden" ooit voorbijgestreefd zullen zijn, noemt hij "een hogere fase van het kommunisme". Inmiddels duidt men vaak met het woord 'socialisme' aan wat Marx "de eerste fase van het kommunisme noemde", en met het woord 'kommunisme', Marx' "hogere fase van het kommunisme". Toch is met een 'groen socialisme' in de hier gestelde vraag zeker het uiteindelijke streefdoel bedoeld.

4 Wat Engels (zich) voorstelt, maakt elk socialisme onmogelijk dat echt die naam waard zou zijn. Marx lijkt eerder de mening toegedaan dat de overgang naar een "hogere fase van het kommunisme" enkel zou mogelijk zijn doordat de economische noodzakelijkheid van onophoudelijke vervanging van produktiemiddelen en steeds meer uitgebreide omvang van de produktie, althans op termijn, zal overwonnen worden. Kan dat?

Laten we eerst de 'noodzakelijke' vervanging van pro-

duktiemiddelen bekijken. Deze zou ondragelijk worden indien zo'n vervanging reeds 'noodzakelijk' zou geacht worden, enkel om zelfs nog bruikbare produktiemiddelen van lagere produktiviteit te vervangen door meer 'moderne' met een hogere produktiviteit. Het is echter zeer de vraag of daarvoor uiteindelijk enig ander motief bestaat dan het streven naar een nieuwe overwinning in de nationale of internationale konkurrentiestrijd: het bedrijf, de bedrijfstak of het land die hun produktiviteit weten te verhogen, kunnen hoedan ook, zonder hun eigen arbeidsinspanning te verhogen, een omvangrijkere produktie voortbrengen en daarvoor natuurlijk een grotere tegenwaarde naar zich toetrekken van anderen die zich nog steeds evenveel moeten inspannen. Zo'n inspanning om zichzelf te verrijken ten koste van een verarming van anderen is echter net kenmerkend voor het kapitalisme.

(Zoals Marx ook wel weet, kan een kapitalistische onderneming enkel winst boeken door de 'meerwaarde' geproduceerd door haar eigen arbeiders ook nog te 'realiseren', en niet zonder meer door deze laatsten uit te buiten. Voor een nader betoog, zie mijn opstel over 'Het kommunisme - het marxisme voorbij', te verschijnen in het eerstvolgende nummer van het 'Vlaams Marxistisch Tijd-

schrift.)

Een beslissende overwinning op het kapitalisme kan dus enkel behaald worden door een *einde* te stellen aan de "onophoudelijke en steeds vlugger voortgaande *ontwikkeling* van de produktiekrachten" (Engels!) of de produktiviteit.

5 Wat daarentegen de nodige "uitbreiding van de produktie" betreft, is het duidelijk dat die moeten voortgaan, voornamelijk dan op het gebied van gebruiksgoederen (huizen, kleding, enz.) en verbruiksgoederen (zoals voedsel, of brandstof voor koken en verwarming), tot dat de bevrediging van de behoeften van "alle leden van de maatschappij" (op wereldplan!) voldoende veiliggesteld is. Anders zou trouwens de 'individuele verdeling' van de maatschappelijke arbeidsopbrengst gewoon zonder enige inhoud blijven. Toch moet geleidelijk aan een *volgende* uitbreiding van de produktie van gebruiks- en verbruiksgoederen haalbaar zijn wanneer *minder* middelen besteed worden aan de bestendige vervanging en vernieuwing van produktiemiddelen (terwijl Engels deze onophoudelijke vernieuwing wilde voorstellen als enig middel om "de produktie zelf praktisch onbepaald te verhogen"!). Men kan er ook des te beter in slagen hoe *duurzamer* de voortgebrach-

te gebruiksgoederen zijn.

6 Daarmee zouden echter in een socialistische samenleving *tegelijktijd* de twee belangrijkste oorzaken van onze milieuproblemen weggewerkt worden: namelijk ons overmatig verbruik van grondstoffen, en vooral energie, met de bijhorende vervuiling; en onze overmatige produktie van wegwerp- en afvalprodukten, met nog eens bijhorende afvalproduktie. Om opnieuw op de eerste plaats de onophoudelijke vernieuwing van onze produktiemiddelen te bekijken die ertoe bestemd is de produktiviteit op te drijven.

Elke verhoging van de *produktiviteit* komt er voornamelijk op neer de belasting van menselijke arbeidskracht te vervangen door een *meerbelasting van natuurkrachten* ('energie'); en tegelijkertijd komt ze neer op de onophoudelijke *vernietiging* van niet eens "opgebruikte produktiemiddelen" (Marx), hun herleiding tot wegwerpprodukten.

(Ook Gorbatsjov vermeldt in zijn 'Perestrojka'-boek van 1987 met verontwaardiging dat hij in 1987 moest vaststellen dat men bij de modernisering van een grote Sovjetische automobielfabriek "had vertrouwd op machines die vijf à zeven jaar oud waren". Hoe oud mocht dan volgens hem een machine worden

alvorens op de schroothoop gesmeten te worden?)

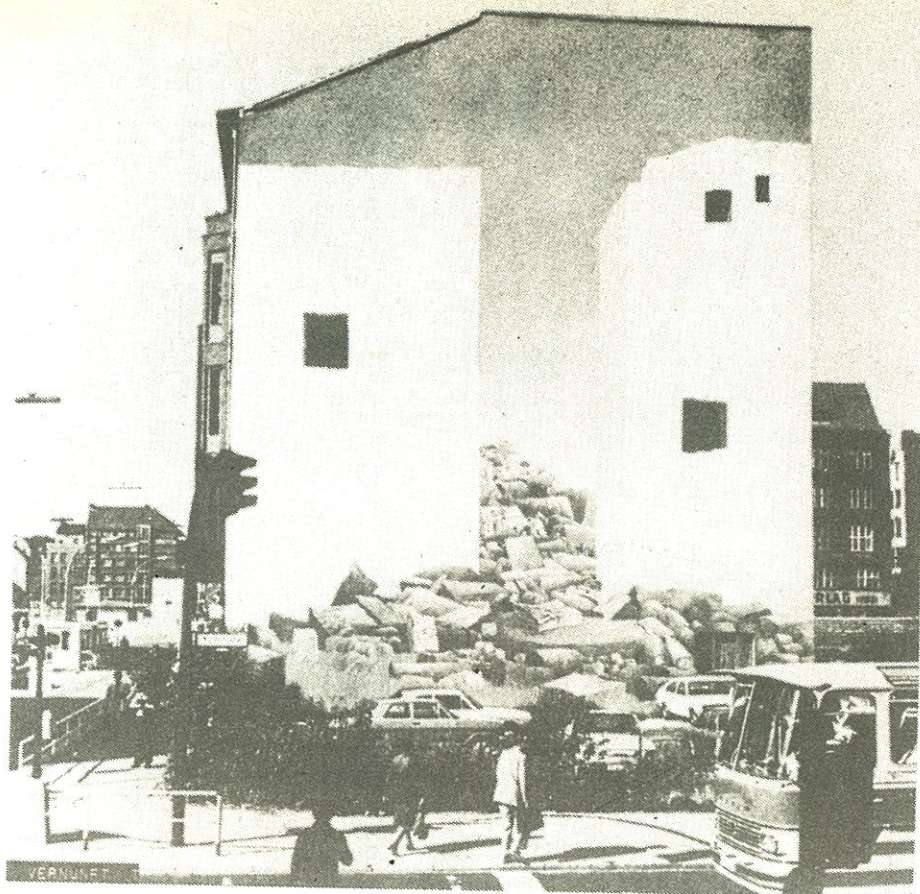
Reeds in het eerste 'Rapport aan de Club van Rome' van 1972 werd in feite een 'stopzetting van de groei' noch voldoende noch zelfs noodzakelijk geacht om aan onze milieuproblemen een einde te stellen, maar werd zwaar de nadruk gelegd op een zestal 'beleidslijnen' waaronder de beide volgende:

"het grondstoffenverbruik per eenheid van industriële produktie (moet) tot een vierde van de waarde van 1970 (worden) teruggebracht" en, "de gemiddelde levensduur van de industriële kapitaalgoederen (moet worden) vergroot... Deze beleidlijn leidt bovendien tot vermindering van de uitputting van de hulpbronnen en van de vervuiling".

(zie ook mijn opstel over 'De groei van de Club van Rome' in 'EcoGroen', nr. 11 van februari 1992)

7 Wat dan de 'uitbreiding van de produktie' betreft, voornamelijk van gebruiksgoederen, is het ekologischer *probleem* ook hier wellicht minder dat van de 'groei' van het bruto nationaal produkt (BNP) dan van de *vermindering van het netto nationaal produkt*, d.w.z. dat een toenemend gedeelte van de voortgebrachte gebruiksgoe-

Verena Vernunft (Huiswand aan Checkpoint Charlie)

deren enkel nog dient voor de *vervanging* van versleten of als 'gedemodereerd' beschouwde oudere gebruiksgoederen. Het aantal auto's dat bij ons rondrijdt neemt blijkbaar nog steeds toe, maar een heel groot gedeelte van de nieuw geproduceerde auto's *vervangen* enkel oudere modellen die nog in gebruik waren.

(Op het vlak van de eigenlijke verbruiks- of konsumptiegoederen wordt naar het schijnt met toenemend energiegebruik en bijhorende vervuiling, in feite uiteindelijk niet zoveel meer geproduceerd.)

De eis van het eerste 'Rapport aan de Club van Rome' dat het grondstoffenverbruik (vooral energieverbruik) per eenheid van de produktie zou moeten teruggebracht worden tot één vierde van het peil van 1970, zal waarschijnlijk toch niet anders kunnen ingevuld worden dan door de *omvang* van de produktie te verlagen tot één vierde van bedoeld niveau, door de *duurzaamheid* van de gebruiksgoederen te vervoerdigen.

8 Uit al dit volgt dat de doelstelling van het socialisme inderdaad enkel nog zou kunnen waargemaakt worden onder de vorm van een 'groen socialisme'. Welnu, het feit dat iets enkel kan worden verwezenlijkt onder één be-

paalde voorwaarde, kan óók betekenen dat het *niet* kan waargemaakt worden omdat bedoelde voorwaarde niet zou kunnen ingevuld worden. In het onderhavig geval werd echter aangetoond hoe de 'groene' voorwaarde voor een socialistische samenleving wel degelijk door zo'n socialistisch project kan en zal ingevuld worden.

Rudolf Boehm
24 januari 1992

(1) Regenboog organiseert een gespreksavond over dit onderwerp op woensdag 12 februari a.s., in Oratoriënbof, Mechelsestraat 111 te Leuven, om 20 uur. Bovenstaande tekst is het betoog dat Rudolf Boehm zal verdedigen.

I
beic
broc
toer
mor
iem
had
gep
heic
van
"wa
daa
raci
D:
vad
over
hij e
niet
hij g
fluit
zelf
'wa
ente
stap
"mir
Fi
waa
waa
hun
woc
vecl
rech
gen
met
dige
zijn
die
waa
waa
EU
Fi
duk
uit c
kon
heb
tele
dell
zod
had
toeg
zitte
om